

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKA NALOGA
ZALA SPRUK**

KOPER 2022

UNIVERZA NA PRIMORSKEM

PEDAGOŠKA FAKULTETA

Visokošolski strokovni študijski program

prve stopnje Predšolska vzgoja

Diplomska naloga

SENČNE LUTKE IN MEDPODROČNO

POVEZVANJE

Zala Spruk

Koper 2022

Mentorica:

izr. prof. Jelena Sitar Cvetko

ZAHVALA

Rada bi se zahvalila svoji mentorici izr. prof. Jeleni Sitar Cvetko za strokovno svetovanje, potrpežljivost in spodbudo pri nastajanju diplomskega dela. Posebna zahvala gre družini in partnerju, ki so mi stali ob strani na moji študijski poti. Najlepša hvala!



IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Zala Spruk, študentka visokošolskega strokovnega študijskega programa prve stopnje Predšolska vzgoja,

izjavljam,

da je diplomska naloga z naslovom Senčne lutke in medpodročno povezovanje

- rezultat lastnega raziskovalnega dela,
- so rezultati korektno navedeni in
- nisem kršila pravic intelektualne lastnine drugih.

Podpis: _____

V Kopru, dne _____

IZVLEČEK

Diplomska naloga zaobjema dva dela, teoretičnega in praktičnega. V praktičnem delu uporabimo deskriptivno metodo empiričnega raziskovanja, informacije pridobivamo s pomočjo literature in virov ter z opazovanjem in spremljanjem otrok. Namen naloge je, da predšolskim otrokom predstavimo senčne lutke, vzpodbudimo ustvarjalnost in lasten izraz predšolskih otrok in jih motiviramo k medsebojnemu sodelovanju, ustvarjanju senčnih lutk in izražanju na način lutkovnega gledališča. Vse dejavnosti s senčnimi lutkami so zamišljene v luči medpodročnega povezovanja.

V teoretičnem delu opredelimo značilnosti otrok, starih pet do šest let v luči razvojne psihologije. Posvetimo se zgodovini senčnih lutk v svetu ter na Slovenskem. Poudarek je namenjen senčnim lutkam ter senčnemu gledališču. Posebno pozornost namenimo medpodročnemu povezovanju pri senčnih lutkah. Zanima nas vloga otroka kot gledalca in izvajalca predstave ter tudi ustvarjalca senčnih lutk.

Senčne lutke spodbujajo otrokovo domišljijo, zato smo z otroki raziskovali sence, ustvarjene na različne načine, svetlobo, ustvarjali senčne lutke, nato pa skupaj izdelali senčno gledališče, kjer so se otroci poigrali s senčno lutko in ustvarili kratke predstave.

Pri raziskovanju in ustvarjanju s senčno lutko smo želeli zajeti vse tri vidike vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces: gledališko opismenjevanje, gledališko ustvarjanje in učenje s pomočjo gledaliških pristopov. Otroci so bili ves čas aktivno udeleženi v spoznavanju, medsebojnem sodelovanju, raziskovanju in ustvarjanju. Novo znanje in ustvarjalne izkušnje so otroci pridobili na vseh vzgojno-izobraževalnih področjih: na področju narave so spoznavali okolje, senco, svetlobo, različne materiale in nenazadnje tudi svoje telo. Na področju jezika so razvijali verbalno in neverbalno komunikacijo. Razvijali so gibalne spretnosti, grobo in fino motoriko, kjer zajamemo področje gibanja. Učili so se sodelovanja s svojimi vrstniki, kar sodi na področje družbe. Pri področju matematike so spoznavali pojme spreadaj, zadaj, oblike, velikost in zaporedje dogajanja elementov. Področje umetnosti so usvajali preko dejavnosti likovnega in dramskega medpodročnega povezovanja. Skozi dejavnosti s senčnimi lutkami so se vsa vzgojno-izobraževalna področja medsebojno povezovala, tako smo spodbujali otrokov telesni, spoznavni, čustveno-osebnostni in socialni razvoj.

Ključne besede: senčne lutke, senčno gledališče, ustvarjanje, izražanje, medpodročno povezovanje.

ABSTRACT

Shadow Puppets and Interdisciplinary Approach

This paper comprises two parts, a theoretical and an empirical one. In the empirical part, the descriptive method of empirical research is used, and information is obtained through a literature and source overview and by monitoring children. The aim of the paper is to present shadow puppets to preschool children, encourage their creativeness and mode of expression and motivate them to cooperate, create shadow puppets and express themselves in the field of shadow puppetry. All activities using shadow puppets were designed adopting the interdisciplinary approach.

In the theoretical part, we define characteristics of children aged from 5 to 6 in terms of developmental psychology. We focus on the history of shadow puppets worldwide and in Slovenia, emphasising shadow puppets and shadow puppetry. Particular attention is devoted to the interdisciplinary approach in terms of shadow puppets. We are interested in the role of children as spectators and performers as well as creators of shadow puppets.

Shadow puppets encourage children's imagination. Altogether, we explored shadows created in different ways and light, before creating shadow puppets and a shadow theatre, in which children could play with their shadow puppet and put on short puppet shows.

When exploring and creating a shadow puppet, all three aspects of incorporating theatrical elements in the educational process were covered: theatrical literacy, theatrical creativeness and learning by adopting theatrical approaches. Children actively learnt, cooperated, explored and were creative. They acquired new skills and creative experience in all educational fields: in terms of nature, they learnt about the environment, shadow, light, different materials and also their body; in terms of language, they developed their verbal and non-verbal communication skills; in terms of movement, they developed their motor skills as well as gross and fine motor skills; in terms of societal aspects, they learnt how to cooperate with their peers; in terms of mathematics, they learn to use terms, such as in front of and behind, different shapes, sizes and sequences of elements; and, finally, in terms of art, they adopted the interdisciplinary approach in the fields of art and theatre. By performing activities with shadow puppets, we made sure that all educational fields were connected, thus encouraging children's physical, cognitive, emotional, personal and social development.

Keywords: shadow puppets, shadow puppetry, creativeness, expression, interdisciplinary approach.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
2	RAZVOJNE ZNAČILNOSTI OTROK STARIH 5–6 LET	2
2.1	Splošne razvojne značilnosti predšolskih otrok.....	2
2.2	Razvojne značilnosti otrok v povezavi z gledališčem	3
3	SENČNA LUTKA.....	4
4	ZGODOVINA SENČNEGA GLEDALIŠČA	6
4.1	Izvor in razvoj lutkovnega gledališča	6
4.2	Senčne lutke na Slovenskem	7
5	SENČNO GLEDALIŠČE	8
5.1	Platno	8
5.2	Senca.....	8
5.3	Svetloba	8
6	SENČNE LUTKE V POVEZAVI Z MEDPODROČNIM POVEZOVANJEM	9
6.1	Gledališka pedagogika	9
6.2	Umetnost.....	10
6.3	Jezik.....	11
6.4	Narava.....	11
6.5	Družba.....	12
6.6	Gibanje.....	13
6.7	Matematika.....	13
7	NAČINI UPORABE LUTKE PRI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM DELU	16
8	PREDŠOLSKI OTROK V GLEDALIŠČU	17
9	USTVARJANJE Z LUTKAMI.....	18
10	LUTKOVNA PREDSTAVA.....	19
11	UČENJE S POMOČJO GLEDALIŠKIH PRISTOPOV	20
12	RAZISKOVALNI DEL (EMPIRIČNI).....	22
12.1	Namen raziskave:.....	22
12.2	Cilji diplomske naloge.....	22
12.3	Raziskovalna vprašanja:.....	22
12.4	Raziskovalna metoda:	23
12.5	Predstavitev skupine:	23
12.6	Dejavnost »Spoznavanje sence«.....	23
12.7	Dejavnost »Opazovanje sence telesa in spoznavanje materialov glede na prepustnost svetlobe«	26
12.8	Dejavnost »Ustvarjanje senčnih lutk«	30

12.9 Dejavnost »Predstava s senčnimi lutkami«	34
13 SKLEP IN UGOTOVITVE	37
14 LITERATURA IN VIRI	40

KAZALO SLIK

Slika 1: Opazovanje svoje sence v naravi	25
Slika 2: Opazovanje sence dreves	25
Slika 3: Narediva senco skupaj	26
Slika 4: Skozi karton ne vidim	28
Slika 5: Skozi prozorno folijo vidim	28
Slika 6: Opazovanje sence telesa	29
Slika 7: Sodelovanje pri ustvarjanju senc	29
Slika 8: Opazovanje sence različnih materialov	30
Slika 9: Izdelovanje senčnih lutk	32
Slika 10: Ustvarjanje barvnih senčnih lutk	32
Slika 11: Ustvarjanje senčnih lutk iz kartona	33
Slika 12: Ustvarjanje je zabavno	33
Slika 13: Improvizirana lutkovna predstava	35
Slika 14: Igra s senčnimi lutkami	36
Slika 15: Improvizirana lutkovna predstava s senčnimi lutkami	36

1 UVOD

Pravijo, da je senčno gledališče celo starejše od lutkovnega. Jamski ljudje naj bi odkrili ta jezik ob ognju v svojih pečinah. Skrivnostnost te subtilne podvojenosti v senci obstaja, ne da bi jo imeli za igro ali gledališče, odkar je človek človek.

Gledati senco pomeni opazovati neulovljivo, nekaj česar ni mogoče prijeti, nekaj kar vara človeško percepcijo, kar se nalaga drugo na drugo in se staplja drugo z drugim in kar ostaja nemo in tiho. Senca živi v svetu imaginarnega, v katerem igra simbolično vlogo v mnogih pomenih, zato nam omogoča nenehno raziskovanje.

Lutke so idealno sredstvo za motivacijo otroške radovednosti in raziskovanja. Ko govorimo o lutkah v vrtcu, najprej pomislimo na ročne lutke, ki so za igro na voljo v skoraj vsakem vrtcu. Sami smo se odločili za ustvarjalni proces, v katerem bi otrokom približali manj pogoste lutkovne tehnike ter vključili tudi elemente svetlobe in sence. Senčne lutke so zato zanimiva izbira, s katerimi lahko preko treh vidikov vključevanja gledaliških elementov (gledališko opismenjevanje, gledališko ustvarjanje in učenje s pomočjo gledaliških pristopov) spodbujamo telesni, spoznavni, čustveno-osebnostni in socialni razvoj otrok.

V predšolskem obdobju je zelo pomemben celostni razvoj otroka, zato se pri načrtovanju dejavnosti opremo na kurikulum, ki zajema šest vzgojno-izobraževalnih področij: umetnost, matematika, gibanje, narava, jezik in družba. Kadar govorimo o medpodročnem povezovanju, smo pri cilju spodbujanja otrokovega celostnega razvoja zagotovo uspešni.

Pri dejavnostih s senčnimi lutkami zajamemo prav vsa vzgojno-izobraževalna področja, saj imajo otroci možnost raziskovanja, ustvarjanja, pridobivanja novega znanja, medsebojnega sodelovanja, lastnega izražanja in s tem uresničujemo nam pomemben cilj, da se preko dejavnosti vseskozi spodbuja otrokov celostni razvoj.

2 RAZVOJNE ZNAČILNOSTI OTROK STARIH 5–6 LET

2.1 Splošne razvojne značilnosti predšolskih otrok

»Temeljni cilji razvojne psihologije so opis človekovega psihičnega razvoja v posameznih obdobjih njegovega življenja, razlaga tega razvoja (sprememb in doslednosti), napovedovanje nadaljnjega razvoja in na podlagi tega ugotavljanje načinov, po katerih lahko na razvoj vplivamo, ga optimiziramo ali, če je to potrebno in etično, modificiramo njegov potek.« (Marjanovič Umek, Zupančič, str.15, 2020).

Razvoj posameznika na podlagi starosti in skupnih značilnosti delimo na osem razvojnih obdobj:

- prednatalno (od spočetja do rojstva),
- obdobje dojenčka in malčka (od rojstva do treh let),
- zgodnje otroštvo (od treh do šestih let),
- srednje in pozno otroštvo (od šestega leta do začetka pubertete),
- mladostništvo in prehod v odraslost (od začetka pubertete do 25.–29. leta),
- zgodnja odraslost (med 25.–29. in 40.–45. letom),
- srednja odraslost (med 40.–45. in 65. letom),
- pozna odraslost (od 65. leta do smrti).

Psihični razvoj je tesno povezan s telesnim razvojem, z biološkimi procesi v organizmu in s socialnim okoljem, v katerem se ljudje razvijajo. Zaradi tesne povezanosti s psihičnim razvojem posameznika se razvojna psihologija povezuje tudi z drugimi znanstvenimi disciplinami zunaj psihologije. Temeljna področja razvoja so:

- Spoznavni razvoj. Ta vsebuje vse spremembe v spoznavnih procesih: razvoj spomina, sklepanja, reševanja miselnih problemov, govora, učenja, presojanja.
- Čustveno-osebnostni razvoj. Predstavlja spremembe v doživljanju, izražanju, uravnavanju čustev, enkratnih načinov odzivanja na okolje (temperament, osebnostne značilnosti).
- Telesni razvoj. Vključuje telesne spremembe (zunanjih delov telesa in notranjih organov), razvoj zaznavnih in gibalnih sposobnosti in spretnosti.
- Socialni razvoj. Nanaša se na razvoj sporazumevanja, medosebnih odnosov, socialnih spretnosti, socialnega razumevanja, moralnih vidikov vedenja.

Za otroke v zgodnjem otroštvu je značilno, da se jim razširi razvoj simbolnih funkcij in domišljije, predvsem pa se otroku povečajo igralne dejavnosti. Otrok postaja vse bolj samostojen, v smislu skrbi zase, opravljanju vsakodneвне dejavnosti, sposobnosti vse večje tolerance ločitve od staršev. Sočasno razvija tudi sposobnost uravnavanja čustev,

pozornosti in vedenja. Otroku postajajo vse bolj pomembni socialni stiki odraslih oseb zunaj družinskega kroga in interakcija s svojimi vrstniki. V tem obdobju je spoznavni razvoj hiter, v otrokovem mišljenju pa v primerjavi s kasnejšimi razvojnimi obdobji prepoznamo določeno posebnost: nelogičnost. Otrokovo mišljenje v zgodnjem obdobju v precejšnji meri obvladuje zaznava, omejuje pa ga pomanjkanje izkušenj z dogodki, stvarmi, pojavi, itn. Pri socialnem vedenju in razumevanju socialnega sveta še vedno opazimo precej egocentrizma, vendar manj, kot je to veljalo do nedavnega (Marjanovič Umek, Zupančič, 2020).

2.2 Razvojne značilnosti otrok v povezavi z gledališčem

Wegrovska piše: »Prvi stik z gledališčem zahteva, da si razjasnimo nekaj osnovnih resnic, ki so povezane z možnostjo doživetja otroka v predšolski dobi.« (Wegrovska, 1981, str. 4).

Pozorni moramo biti na čas trajanja predstave, ki jo izberemo glede na otrokovo starost. Pri otrokovem pozitivnem doživetju predstave je namreč pomembna sposobnost koncentracije. Petletni otrok ne zmore dve uri sedeti zbran, še posebej, če je utrujen. Zmore pa z ganljivo pozornostjo spremljati predstavo od 20 do 30 minut in je ob tem še vedno hvaležen, občutljiv in razmišljujoč gledalec (Wegrovska, 1981).

Pozorni smo tudi na konstrukcijo zgodbe. Starost igra ključno vlogo tudi, ko v poštev vzamemo razvejanost fabule. Mlajši otroci ne morejo slediti in ponotranjiti zelo zapletenega pripetljaja junaka. V tem primeru mu ne uspe paziti na en sam dogodek, ki je bistvo predstave. Iz teh dejstev Wegrovska piše zaključek: »Igra za najmlajše mora imeti preprosto, zgoščeno fabulo, a dogodki naj si slede po načelu izstopajočih, emocionalno zaznamovanih podob.« (Wegrovska, 1981, str. 4).

Ob zgoraj naštetih dejstvih mora biti predstava napisana v otroku razumljivem jeziku, besedni zaklad in način podajanja zgodbe morata biti prilagojena jezikovnem nivoju občinstva. Mnoge besede, ki jih odrasli uporabljajo vsak dan, lahko otroku povzročijo težave. Pozorni moramo biti, da stavki niso predolgi in da otroci pogosto bolje razumejo gesto in gibanje kot pa besedo.

3 SENČNA LUTKA

Trefalt piše: »Lutko lahko definiramo kot gledališki, snovni odrski simbol, ki predstavlja dramski lik, ki je voden posredno ali neposredno s pomočjo lutkarja.« (Trefalt, 1993, str. 11).

Senčne lutke nam dajejo vtis pravljičnega in nestvarnega. Vodene so od zadaj. Platno je glavni odrski prostor, ki je z zadnje strani osvetljeno. Lutko postavimo med vir svetlobe in platno. Ko lutko približujemo platnu, se njihova projekcija manjša, ko lutko približujemo viru svetlobe, se njena projekcija večja (Trefalt, 1993).

»Posebnost senčnih lutk je v tem, da so izredno mehke, nežne, poetične. Igra s senčnimi lutkami ne dovoljuje raznih podrobnosti. Z njimi uprizarjamo preproste, jasne, ali še bolje, otrokom že znane vsebine, ki jih s takim podajanjem le dopolnimo in vzpodbudimo domišljijo pri najmlajših.« (Varl, 1997a, str. 28).

Senčna lutka je po tehnologiji ploska lutka in ima le dve dimenziji: višino in širino, debeline pa ne potrebuje, saj je važna le senca, ki jo določena svetloba pošilja na platno. Animacija take lutke ni najlažja, saj moramo paziti, da lutke ne zasukamo preveč, saj se s strani hitro izgubi in senca ni več popolna (Varl, 1997a). Pomembno je, da vsak del telesa obrnemo tako, da se najbolje vidi. Ker se ne moremo sprehoditi okoli senčne lutke oz. njene sence in je pogledati z vseh strani, moramo na platnu zbrati kar največ podatkov (Sitar, 1996).

Varlova pravi, da je največja zanimivost in čarobnost pri senčnih lutkah, da je to edina lutkovna tehnologija, ki jo gledamo posredno (Varl, 1997a).

Varlova senčne lutke razdeli na dve skupini. V prvo skupino umesti senčne lutke izdelane iz kartona, papirja ali vezane plošče. Zaradi materialov, iz katerih so izdelane, je njihova senca na platnu temne oziroma črne barve.

Druga skupina senčnih lutk je narejena iz prosojnih materialov (celofan, plastična folija, svila), ki jih pobarvamo s tuš barvami ali naravnimi prosojnimi barvili. Tako je njihova senca barvna (Varl, 1997a).

Jelena Sitar Cvetko razlaga, da so senčne lutke lahko tudi zračne in vodne. Zračne lutke naredimo iz plastične vrečke napolnjene z zrakom, pobarvamo jo z alkoholnimi flomastri in oblikujemo z elastiko ali vrvico. Za vodilo uporabimo palčko ali vrvico. Vodne lutke so narejene prav tako kot zračne, le da namesto zraka vrečo napolnimo z vodo. Vodne senčne lutke so naravnost čarobne, saj voda na prav poseben način lomi svetlobo. Zaradi njihove teže jih animiramo od zgoraj navzdol (Sitar, 1996).

Osnovno vodilo senčne lutke je po navadi čvrsta žica, ki omogoča animacijo brez nezaželenega zvijanja. Vodila so lahko tudi tanke bambusove paličice, nitke ali pa iz prozorne folije izrežemo trak in ga uporabimo kot vodilo. Žice in ostala vodila pričvrstimo na različne načine. Enostavne senčne lutke imajo le eno glavno kontrolno žico. Zahtevnejše lutke z gibljivimi deli pa imajo vodilo, ki prehaja skozi nogo in je pričvrščeno na glavo. Medtem je druga noga pričvrščena tako, da se pri premikanju samodejno giblje. Obstaja več različnih načinov, kako pritrdimo osnovno vodilo na senčno lutko. Način je odvisen od mesta, s katerega hočemo lutko kontrolirati (Županić Benić, 2009).

4 ZGODOVINA SENČNEGA GLEDALIŠČA

4.1 Izvor in razvoj lutkovnega gledališča

Svetloba in tema ter osvetlitve in sence so od nekdaj privlačile ljudi. Senčno gledališče se je začelo v jamah na različnih koncih sveta. Po zaslugi nomadskih ljudstev, ki so živela v Azijskih stepah, se je gledališče razvijalo naprej. Plamen, ki je gorel med šotori, je ustvarjal sence, ki so bile zaradi prosojnosti kože, iz katere so bili šotori narejeni, oddane, ne da bi razkrile predmet, ki jih je ustvaril. V začetkih je bil zaslon vedno element, ki je služil kot zavetje, šele pozneje ni bil več del zavetja, temveč ima izključno funkcijo razkrivanja senc.

Od prazgodovinskih ljudstev v osrednji Aziji se je igra senc širila na Kitajsko, v Indijo in jugovzhodno Azijo. Največkrat slišimo, da se je senčno gledališče rodilo na Kitajskem in se nato širilo proti jugovzhodu. Drugi pravijo, da so jo Kitajci podedovali od Indijcev, vendar ta teorija ni splošno sprejeta, saj mnogi trdijo, da je senčno gledališče obstajalo na Javi že dolgo pred indijsko tradicijo (Montecchi, 2015).

Kitajsko gledališče sega v čas pred našim štetjem. Kitajske senčne lutke so bile narejene iz živalske kože. Figure so narisali na kožo in jih nato izrezali. Pri izdelavi so bili zelo precizni. Kitajske lutke se odlikujejo tudi s poslikanimi drobnimi vzorčki, običajno imajo zamenljive glave (Majaron, 1986).

Med tradicionalnimi senčnimi lutkami poznamo tudi turško senčno gledališče Karagos, ki se je razvilo v muslimanskih deželah. Gledališče Karagos se od vseh ostalih gledališč razlikuje v posebnem principu: vsi, tako pisec, režiser, igralec, pevec in lutkar nastopajo v eni osebi. Lutke so prav tako kakor kitajske izdelane iz živalske kože. Usnje je perforirano, okrašeno je z barvami in zlatom. Ploskev lutke je podobna čipkam, ki daje uprizoritvi kot kontrast črno-belo ali v barvah poseben čar (Trefalt, 1993).

Tehnike kitajskega senčnega gledališča torej najdemo na celotnem bližnjem vzhodu, ki preko Turčije prispejo v Evropo.

V Grčiji je senčno gledališče od začetka devetnajstega stoletja doživelo razcvet. Od tam se je širilo ter po različnih poteh prišlo v Evropo. Po bolj skromni priljubljenosti na jugu se je senčno gledališče širilo proti severu, zahvaljujoč uličnim zabavljajem, potepuhom in čarovnikom (Montecchi, 2015).

Georg Jacob je opazil, da se kljub velikemu azijskem vplivu evropske lutke razlikujejo od njihovih. Kitajske, indijske in turške lutke so bile obarvane in prosojne, evropske pa črne ali sive in neprosojne. Jurkowski pravi: »Evropske sence so ustvarili s pomočjo majhnih, črnih silhuet, ki niso imele veliko skupnega s ploskimi figurami iz

naluknjane in pobarvanega kitajskega usnja ali prosojnega pergamenta.« (Jurkowski, 1998).

4.2 Senčne lutke na Slovenskem

V knjigi Stara Ljubljana in njeni ljudje je Josip Roj pisal, da je igranje s senčnimi podobami k nam prišlo v 17. stoletju z italijanskimi godci. Eden prvih, ki se je pri nas začel zanimati za senčne lutke je Niko Kuret, ki ugotavlja, da si senčno gledališče v območju zahodne kulture še vedno ni priborilo »tistega mesta, ki mu gre«. Leta 1942 je svoja videnja senčnega gledališča strnil v knjigi Veselja dom, kjer je objavil natančne napotke za izdelavo domačega senčnega odra. Senčne lutke je razdelil na pregibne in nepregibne. Pri pripovedovanju zgodb je bolj primerna pregibna, pri odgovorih pa nepregibna senčna lutka. Oba načina igre je Kuret približal s priredbo ljudske pripovedke Peter Klepec in narodne pesmi Trdoglav in Marjetica. Slovenski lutkarji so prve senčne lutke izdelali iz lepenke, ki na platnu rišejo črno-belo kontrastno senco (Srečni lev, Leteča krava). Njen obris ima močno risbo, grobo gibanje in ostre animacijske zareze. Lutkovno gledališče Ljubljana je začelo z uporabo barvnih senčnih lutk, ki so se pri nas kasneje večkrat pojavljale. Slovenski lutkarji so jih izdelovali iz folije (Peter Pan v Kensingtonskem parku, Snežna kraljica, Pravljica o nezadovoljni smrečici, Pavlihov ureraj) ali celofana (Ne človek nima prav, Peru v peskovniku, Mavrična kača, Mavrična ribica). Pojavijo se odtenki, odsevi, preliv barv in oblik in se tako izgubijo obrisi, ki so značilni za senčne lutke (Ross, 1996).

»Sodobno senčno gledališče največkrat črpa iz tradicionalnih gledališč Orienta in prilagaja estetiko in sporočilnost glede na čas in prostor. Osnovni princip senčnega gledališča se pri vseh oblikah kaže podobno, razlikujejo se med seboj le v postavitvi luči, kvalitete materiala lutke in kvaliteta platna, na katerega se projicira sence.« (Trefalt, 1993, str.62–63).

5 SENČNO GLEDALIŠČE

5.1 Platno

Senčne lutke živijo na osvetljenem platnu. Platno je okvir, v katerem lutka skozi gibanje pripoveduje svojo zgodbo. Platno mora obenem čimbolj prepuščati sence in skrivati animatorja, tako je iluzija popolna. Tradicionalno se za platno uporablja bela bombažna tkanina ali svila, ki se pričvrsti na okvir. V primeru da tkanine nimamo, lahko uporabimo bel papir (Županić Benić, 2009).

5.2 Senca

Svet, v katerem živimo, je enako poseljen z živimi in neživimi bitji ter njihovimi sencami, ki so same po sebi skrivnostne, nedosegljive in mistične. Lastnost sence je gibanje, ki ga ustvari sonce, ko potuje po nebu. Rodi se ob sončnem vzhodu in izgine v sončnem zahodu. V svetu senc je vse obarvano z eno barvo, tančico teme. Vzporedno obstaja svet svetlobe in mavrice, brez katerega senca ne obstaja. Tako lahko rečemo, da se senca rodi iz razmerja odvisnosti od predmeta in svetlobe.

5.3 Svetloba

Svetloba daje senčnim lutkam življenje na platnu, saj se lutke premikajo med platnom in izvirom svetlobe. V prostoru, v katerem se bo odvijala predstava je pomembno, da poiščemo primerno svetlobo in smer, iz katere bo figura osvetljena (Županić Benić, 2009).

Ogenj, sveča in oljne svetilke so v preteklosti osvetljevale platna. Dale so zlato svetlobo in plapolanje ognja je predstavo še dodatno navdihnilo z živahnostjo. Danes imamo na voljo reflektorje ali baterijske svetilke, ki sicer nimajo čarobnih učinkov ognja, so pa zato bolj zanesljivi in fleksibilni viri svetlobe. Lutkarji pogosto posegajo tudi po diaprojektorju, saj je senca takrat zelo čista in kontrastna. Uporabimo lahko tudi grafoskop, saj ima poleg ostro omejenega snopa tudi ploščo, na katero lahko polagamo tako figure kot druge scenske elemente. S kombinacijo dveh grafoskopov je mogoče doseči zelo zanimive in različne svetlobne efekte (Ross, 1996).

6 SENČNE LUTKE V POVEZAVI Z MEDPODROČNIM POVEZOVANJEM

6.1 Gledališka pedagogika

Gledališka pedagogika zaobjema tri vidike vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces:

- gledališko opismenjevanje; »učenje o gledališču«.
- gledališko ustvarjanje; »učenje gledališča«.
- učenje s pomočjo gledaliških pristopov; »učenje z gledališčem«.

Gledališko opismenjevanje je del širše kulturno-umetnostne vzgoje, h kateri lahko vrtčevsko okolje pomembno prispeva. V vrtcu si je potrebno izbrati kakovostna gledališka dela, ki si jih bomo z otroci ogledali. To pomeni, da se priprava na ogled začne že v igralnici ali v okolici vrtca. Tako bodo otroci med predstavo lažje razbrali posamične gledališke znake na odru, njihovo doživljanje gledališča bo celovitejše.

Po navadi ima gledališko ustvarjanje za izhodišče vnaprej izbrano besedilo, lahko pa besedilo nastaja tudi med samim ustvarjalnim procesom ali pa celo povsem izostane, saj premore gledališče še veliko drugih izraznih sredstev. Zavedati se moramo, da je gledališko ustvarjanje od ustvarjanja lutk do nastajanja predstave dolg proces, zato si moramo zanj vzeti dovolj časa.

Pri tretjem vidiku, učenja s pomočjo gledaliških pristopov, so cilji zastavljeni širše. Gledališče namreč ponuja interaktivne učne pristope za doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev z različnih vzgojno-izobraževalnih področij. Učenje s pomočjo gledaliških pristopov lahko olajša obravnavo, poglobljanje in utrjevanje novega znanja z vseh področij, od umetniških in družboslovnih do naravoslovnih (Lešnik, 2020a).

Preko treh vidikov vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces z lutkami zajamemo celostni razvoj otroka. Vplivamo na socialni, fizični in čustveni razvoj otroka, prav tako pa zajamemo vsa vzgojno izobraževalna področja in kar nekaj ciljev.

V vrtcu so dejavnosti načrtovane po kurikulumu, ki vzgojiteljem omogoča strokovno načrtovanje in kakovostno predšolsko vzgojo v vrtcu. Kurikulum za vrtce vključuje šest vzgojno-izobraževalnih področij, ki se v dejavnostih lahko medsebojno povezujejo: umetnost, jezik, narava, družba, gibanje in matematika.

6.2 Umetnost

»Umetnost otroku omogoča udejanjenje ustvarjalnih potencialov, ki se kažejo že v otrokovem igrivem raziskovanju in spoznavanju sveta, ki je zanj neizčrpen vir inspiracije, motivacije in vsebin na vseh področjih dejavnosti. Otrok je na vseh področjih izumiteljski in ustvarjalen, nekaj specifične pa je vezano na področje umetnosti. Otrok v umetnosti izumlja in ustvarja, ko odkriva jezikovne strukture, ko artikulira vsebine, ko zamišlja in oblikuje sliko, pesem, igro, ples, predmet. Tako nastala dela izkazujejo tudi za človeka značilen občutek za umetniški red in lepo, s čimer preraščajo običajne, funkcionalne, tehnične izdelke. Zato lahko govorimo o otroški dejavnosti na področju umetnosti, kot o umetniški dejavnosti otroka in otroških umetniških delih. Taka dela nastajajo, ko ima otrok pri delu svobodo in se od njega pričakuje neposrednost, drugačnost in izvirnost. Prav tako so odlike otroške umetnosti, ki jih gojimo in cenimo in po kateri jo tudi vrednotimo. Otrokova umetnost in okus sta izrazito osebne narave in se ju vedno opazuje, razume in presoja v okviru njegovega specifičnega razvoja in življenjskega okolja. Otrok je lahko ustvarjalen v različni meri in na različnih umetniških področjih. V umetnosti lahko predstavi svoja najbolj skrita počutja in čustvene vsebine, natančno opiše ali predstavi neki dogodek ali stvar, lahko se posveča estetskim vidikom, izrazi svojo etično presojo o sebi, dogodku, ali pa eksperimentira z umetniškim jezikom.

Izkušnje na področju umetnosti so zaradi celovitosti doživljanja in ustvarjanja pomemben dejavnik uravnoteženega otrokovega razvoja in duševnega zdravja.« (Kurikulum za vrtce, 1999, str. 23.).

Cilji na področju umetnosti pri dejavnosti s senčnimi lutkami:

- Spodbujanje radovednosti in veselja do dramskih umetniških dejavnosti.
- Doživljanje dramske umetnosti kot del družabnega in kulturnega življenja.
- Razvijanje umetniške domišljije z zamišljanjem in ustvarjanjem.
- Sodelovanje pri preprosti predstavi s senčnimi lutkami.
- Uporaba in razlikovanje gledaliških sredstev.
- Umišljanje in režiranje dogajanja v kratkih prizorih, odigranih s senčnimi lutkami.
- Posnemanje in vživljanje v živali, osebe, odnosov med njimi z uporabo telesa in senčne lutke.
- Uporaba različnih tehnik za risanje, slikanje, lepljenje, konstruiranje, oblikovanje ter uporaba različnih umetniških materialov.

6.3 Jezik

»Jezikovna dejavnost v predšolskem obdobju, ki je najpomembnejše obdobje za razvoj govora, vključuje široko polje sodelovanja in komunikacije z odraslimi, otroki, seznanjanje s pisnim jezikom in spoznavanje nacionalne in svetovne književnosti – lastne in tuje kulture. Otroci se v tem obdobju učijo izražati izkušnje, čustva, misli in razumeti sporočila drugih. Od tretjega leta dalje je pomemben razvoj predpisalnih in predbralnih sposobnosti. Otroci se učijo jezika ob poslušanju vsakdanjih pogovorov in pripovedovanja literarnih besedil, ob poslušanju glasnega branja odraslih, s pripovedovanjem, opisovanjem, ob rabi jezika v domišljjskih igrach, dramatizacijah, izmišljanju zgodbic in pesmic, ob učenju otrok od otrok, in sicer v različnih socialnih igrach, pravljičah, izštevankah, rimah itn., ki so preživele kot skupna lastnina skozi generacije. Pomemben del jezikovnih dejavnosti so enostavna besedila, ki so vezana na vsakodnevno življenje, npr. kratka sporočila, zapis otrokovega komentarja k njegovi risbi, kuharski recept za priljubljeno jed itn.

Temeljni cilj, ki definira globalne cilje je razumevanje jezika kot temelja lastne identitete.» (Kurikulum za vrtce, 1999, str.18–19).

Cilji na področju jezika pri dejavnosti s senčnimi lutkami:

- Razvijanje jezikovne zmožnosti v različnih funkcijah in položajih ob vsakodnevnih dejavnostih in v različnih socialnih situacijah.
- Sodelovanje v pogovoru o senčnem gledališču, kjer se uporablja slovenski jezik.
- Doživljanje vsebine senčnega gledališča preko različnih medijev, obisk gledališke predstave.
- Izražanje s kretnjami in gibi telesa.
- Razvijanje sposobnosti miselnega in čustvenega sodelovanja v literarnem svetu.
- Razvijanje zmožnosti domišljjske rabe jezika ob poslušanju literarnih del.
- Ustvarjalno izražanje v jeziku preko senčne lutke.

6.4 Narava

»Narava je posebno področje, v okviru katerega razvijamo otrokove sposobnosti za dejavno vključevanje v obdajajoče fizično in družbeno okolje ter ustvarjanje zdravega in varnega življenjskega okolja in navad. Poudarek je na pridobivanju izkušenj z živimi bitji, naravnimi pojavi ter veselju v raziskovanju in odkrivanju. Področje postopno razvija naravoslovne pojme, naravoslovno mišljenje, sklepanje, zmožnost za uvidevanje in reševanje problemov, postavljanje hipotez, klasificiranja, iskanja in povzemanja bistva in pomena ter oblikovanje konceptov. Ti procesi pri

otroku potekajo nezavedno, vendar so hkrati osnove znanstvene metode v naravoslovju. Otrok spoznava in spoštuje živa bitja, uživa z njimi ter se zanima za njihove življenjske pogoje. Spoznava obseg, raznolikost in lepoto narave tako, da je stik z njo običajen del njegovega življenja. Podobo okolja vključuje v vsakdanje življenje in skrbi za stvari v svojem okolju. Otrok v vrtcu in izven njega aktivno raziskuje pojave, ki ga zanimajo. To raziskovanje je zabavno in razburljivo ter odpira vrata do vedno novih zanimivih problemov. Ob opazovanju pojavov okoli sebe, razmišljanju o njih in rokovanju z živimi bitji, predmeti in snovmi razvija čut za naravo ter spoznava lastnosti snovi in teles. Pri naravoslovnih dejavnostih otrok spoznava, da vsega ni mogoče razumeti in da na vsa vprašanja ne more najti odgovora.

Otrok odkriva in spoznava svoje telo, njegove lastnosti in funkcije delov telesa ter ustvarja načine ravnanja, ki ohranjajo dobro počutje.» (Kurikulum za vrtce, 1999, str. 37–38).

Cilji za področje narave pri dejavnosti s senčnimi lutkami:

- Bivanje v naravi, doživljanje narave v različnih okoljih.
- Posnemanje glasov in gibanja živih bitij.
- Spoznavanje različnih materialov in njihova medsebojna primerjava.
- Odkrivanje in spoznavanje lastnosti svetlobe: širjenje, senca, barve in izvor svetlobe.

6.5 Družba

»Človek je del družabnega okolja, v katerem raste, živi in deluje. Da bi lahko otroci sodelovali z okoljem, vplivali nanj in ga pozneje aktivno spremljali, morajo postopoma spoznati bližnje družbeno okolje (vsakdanje življenje ljudi, družinsko življenje, delovna okolja in poklice, kulturno življenje, javno življenje itn.) in hkrati dobivati vpogled v širšo družbo. V vrtcu je treba ustvariti demokratično vzdušje, ki spodbuja pozitivne procese v skupini in se postavlja po robu negativnim. Dejavnosti so zastavljene tako, da otroke spodbujajo k sodelovanju, ki pa ne vodi v skupinsko rutino, prisilno prilagajanje ter negiranje avtonomnosti individuma. Otroci se morajo zgodaj navaditi na možnost izbire (v zvezi z vsakdanjim življenjem, delom in vsemi dejavnostmi v vrtcu) in sodelovanja pri načrtovanju, oblikovanju in sprejemanju odločitev ter pri delitvi odgovornosti za skupno sprejete odločitve. Vsakdanje življenje v vrtcu, vsakdanja rutina, rituali, dogodki, dnevni red itn. morajo otroku omogočati občutek pripadnosti, ustvarjati prijetno vzdušje in omogočati vzpostavljanje vezi med vrtcem in družinskim življenjem. Vrtec poskuša otrokom

sporočati, da sožitje med ljudmi zahteva vsestranske napore in da je včasih tako težko, da se ljudje odločijo za ločene poti.» (Kurikulum za vrtce, 1999, str. 32–33).

Cilji za področje družbe pri dejavnosti s senčnimi lutkami:

- Sodelovanje pri skupnem načrtovanju in pripravi senčnega gledališča.
- Grajenje socialnih vezi preko dogovarjanja o senčnem gledališču.
- Sodelovanje z vrstniki v skupinskih dejavnostih.
- Sodelovanje pri načrtovanju in pripravi gledališke predstave.

6.6 Gibanje

»Potrebi po gibanju in igri sta primarni otrokovi potrebi. Z gibanjem telesa je pogojeno zaznavanje okolice, prostora, časa in samega sebe. Ko otrok začne obvladovati svoje roke, noge in trup, sčasoma začenja čutiti veselje, varnost, ugodje, dobro se počuti, pridobi si samozaupanje in samozavest. Gibalni razvoj je v ospredju predvsem v prvih letih življenja in poteka od naravnih in preprostih oblik gibanja do sestavljenih in zahtevnejših športnih dejavnosti. V predšolskem obdobju otroci z igro pridobivajo raznovrstne gibalne izkušnje, ki jim prinašajo veselje in zadovoljstvo. Vrtec otrokom vsakodnevno omogoči in jih spodbuja, da z različnimi dejavnostmi v prostoru in na prostem spoznajo in razvijejo gibalne sposobnosti ter usvojijo nekatere gibalne koncepte oziroma sheme. Z gibanjem si otroci razvijejo tudi intelektualne sposobnosti. Igra in gibanje imata pomembno vlogo tudi pri socialnem in emocionalnem razvoju. Kurikulum za področje gibanja mora biti prilagojen različnim potrebam, interesom in sposobnostim otrok, tako da optimalno prispeva k njihovu razvoju in zdravju.» (Kurikulum za vrtce, 1999, str. 14).

Cilji na področju gibanja pri dejavnosti s senčnimi lutkami:

- Razvijanje prstne spretnosti oziroma fine motorike.
- Sproščeno izvajanje naravne oblike gibanja (hoja, tek, skoki, poskoki...) med raziskovanjem sence.
- Ponazarjanje živali, oseb, predmetov in odnosov z uporabo telesa, ustvarjalno gibanje.

6.7 Matematika

»Otrok se v vsakodnevnom življenju že zelo zgodaj srečuje z matematiko, saj ima npr. pregled nad svojimi igračami, oblačili, vsakdanjimi predmeti, ki jih prešteva, meri, primerja, razvršča, grupira, prikazuje s simboli, jih poimenuje in »prešteje«, opisuje, se o njih pogovarja. Tako navedeno področje vključuje najrazličnejše dejavnosti v vrtcu, ki otroka spodbujajo, da v igri ali vsakodnevnih opravilih pridobiva

izkušnje, spretnosti in znanja o tem, kaj je veliko, kaj majhno, česa je več, česa je manj, v čem so si stvari različne in v čem podobne, kaj je celota in kaj del, kakšne oblike so, kaj je notri kaj zunaj, kaj je zdaj, prej in potem, kaj so simboli itn. Otrok ob pridobljenih izkušnjah in znanju spozna, da je moč nekatere naloge, vsakodnevne probleme rešiti učinkoviteje, če uporablja »matematične« strategije mišljenja. Vesel je, ko najde rešitev, zato praviloma išče še nove in nove situacije, ki so vsakič znova izziv za preizkušanje njegove rešitve problema in potrditve njegovega načina in smeri razmišljanja.» (Kurikulum za vrtce, str. 44).

Cilji na področju narave pri dejavnosti s senčnimi lutkami:

- Raba izrazov za opisovanje položaja predmetov (na, pod, za, spredaj, zadaj, zgoraj, spodaj, levo, desno...), učenje orientacije v prostoru.
- Opazovanje in izkušanje logičnega zaporedja dodajanja elementov.
- Izrezovanje delov telesa in sestavljanje v celoto.

Spoznavanje in raziskovanje sence in senčnih lutk je dober primer dejavnosti, kjer se vsa zgoraj opisana vzgojno-izobraževalna področja medsebojno povezujejo in dopolnjujejo. Preko spoznavanja in raziskovanja sence nenehno izvajamo naravne oblike gibanja, zato lahko rečemo, da je področje gibanja pri dejavnostih s senčnimi lutkami nenehno vključeno. Velik del pri spoznavanju senčnih lutk zajema področje narave, saj otrok skozi raziskovanje sence ves čas spozna okolje in prostor, v katerem se nahaja. Spozna senco v naravi (v gozdu, na travniku) in se ob opazovanju sence svojega telesa uči o delih telesa. Spozna prosojnost in neprosojnost različnih materialov. Spozna, da imamo poleg naravne svetlobe tudi umetno svetlobo in da lahko na ta način sami nadzorujemo svetlobo in posledično senco. S pomočjo spoznavanja različnih senc primerjamo različne oblike in velikosti (velika, majhna). Preko senčnih lutk se otrok seznaja z različnimi izrazi kot so nad, pod, spredaj, zadaj, med, za, zunanost, notranost, kjer se nam priključi področje matematike. Področje umetnosti pri senčnih lutkah vsekakor zajema velik del, saj spodbujamo ustvarjalnost in lasten izraz otroka tako pri ustvarjanju lutke kakor pri izražanju preko le-teh. Področje družbe zajamemo pri otrokovem raziskovanju sence, ustvarjanju senčnih lutk in pri načrtovanju predstave, saj je potrebno veliko medsebojnega sodelovanja in dogovarjanja. Otroka spodbujamo tudi k izražanju želj, občutkov, načrtov in da se preko lutke izraža tako verbalno kot neverbalno, tako je vseskozi vključeno tudi področje jezika.

Ciljev med seboj ne moremo nikoli strogo ločiti, saj se pogosto prekrivajo, obenem pa z gledališkimi dejavnostmi vplivamo hkrati na kognitivni, socialni in čustveni razvoj otroka. Lutke, zgodbe in prizori z lutkami so lahko naši pomočniki, skozi katere nam

otroci sporočajo svoj način razumevanja sveta, literature, teme iz kurikuluma ali domišljije. Vzgojitelj mora sebi in otrokom v zastavljenem načrtu za delo dopustiti prostor za kreativnost in improvizacijo (Korošec, 2010).

7 NAČINI UPORABE LUTKE PRI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM DELU

Poznamo več načinov uporabe lutke pri vzgojno-izobraževalnem delu:

- Lutka ljubljeneц skupine. Lutka je prisotna pri vsakodnevnih situacijah v vrtcu (prihod in odhod otroka v vrtec, pri igri, spanju, sprehodu, kosilu, uspavanju, itn.).
- Razumevanje in raziskovanje določene vsebine kurikulumu z zgodbami in lutkami. Različne lutkovne tehnike so nam v pomoč pri doseganju različnih kurikularnih ciljev, pomagajo pri boljši motivaciji za delo, k dobremu pomnjenju in razumevanju novega znanja.
- Projektno delo z lutko. Med otroci se pojavi lutka s problemom, ki ga otroci lahko ponotranjijo. Otroci pomagajo rešiti problem, ob tem pa spoznavajo svojo okolico.
- Motivacija z lutko. Vzgojitelj otrokom za uvodno motivacijo zaigra improviziran prizor z eno ali več lutkami, ali pa jih z lutko le nagovori in jih motivira za nadaljnjo delo.
- Izražanje čustev, doživljanje sveta. Otroci se zlahka vživijo v lutko in njeno doživljanje, zato je izredno sredstvo za senzibiliziranje otrokovega čustvenega in socialnega potenciala.
- Od spontane igre do gledališča. Lutkovne predstave imajo izredno pedagoško moč. Otroci lahko lutkovno predstavo gledajo ali pa jo igrajo sami. Učijo se lahko skozi dva modela socialnega učenja. Observacijsko učenje poteka, ko so otroci v vlogi gledalcev, aktivno sodelovanje v predstavi pa vpliva na otrokovo kreativnost, čustveni, socialni in intelektualni razvoj (Korošec, 2010).

8 PREDŠOLSKI OTROK V GLEDALIŠČU

Celovit obisk gledališča se začne z izborom ustrezne predstave. Pomembo je, da se zavedamo, katero skupino otrok peljemo v gledališče. Pri tem je vselej odločilna starostna skupina otrok, kako daleč so v razvoju in koliko izkušenj že imajo. Pri otrocih, ki se prvič srečujejo z gledališčem, moramo biti pozorni, da jih peljemo na primerno predstavo. Ta naj ne bo preveč abstraktna, temveč konkretna, preprosta, saj jim tako lahko gledališče predstavimo na prijeten in razumljiv način (Jenko, 2020).

Otroke na predstavo pripravimo tako, da pričramo praznično razpoloženje in jim vzbudimo čustva radostnega pričakovanja. Predstavimo jim tudi kulturno vedenje v dvorani. Otrokom zgodbe ne povemo vnaprej, saj morajo otroci uživati v svojskosti lutkovnega teatra, v njegovi animatorski govorici in vizualizaciji. Po predstavi ne obnavljamo vsebine, ampak samo tipične podrobnosti lutkovnosti, saj jih otroci največkrat dojemajo z večjo ostrino in posluhom, kot odrasli. Rajši jim pustimo, da kasneje sami zaigrajo, narišejo, glasbeno poustvarijo, kar so videli (Gobec, 1981).

D. Gobec piše: »Posebno vprašanje lutkovne vzgoje ob ogledu predstave je, ali smemo otrokom razbiti odrsko iluzijo in omogočiti pogled za oder?« (Gobec, 1981, str. 6).

Verjetno je kar prav, da mlajši otroci zavrnejo to odkritje, zato da jim prvi ogled predstave ohranimo celovit. Raziskovanje zaodrja in animatorjeve tehnike pa je nujno, če si pri predšolski otrocih želimo, da tudi sami ustvarijo lutko (Gobec, 1981).

9 USTVARJANJE Z LUTKAMI

Ko otrok izdeluje lutko, mu moramo pustiti svobodo, da bo lahko po svoje izoblikoval karakter. Že pri sami izdelavi lutke ima otrok možnost projekcije želja, misli in čustev. Pri mlajših otrocih ni pomembno, kako lutka izgleda, važno je, da otrok verjame v svojo umetnino. Kot pedagogi smo mu dolžni verjeti in sprejeti njegovo reakcijo. Med izdelovanjem je zaželeno, da vzgojitelj zastavlja vprašanja, ki vzpodbujajo domišljijo, nikakor pa ustvarjalnega procesa ne prekinja s komentarji, kaj bi lahko naredil drugače pri svoji lutki. Pri izdelavi lutk je zelo pomembna vzgojiteljeva senzibilnost, saj je zelo težko na eni strani uskladiti otrokove sposobnosti, na drugi strani pa upoštevati njihovo kreativnost. Vzgojitelji se morajo omejiti in predvsem nuditi praktično pomoč ter tako otrokom pomagati, da izrazijo svoje ideje in občutke tudi v fizični in materialni obliki (Korošec, 2006).

Že sorazmerno majhni otroci so sposobni s pripravljenimi materiali in s pomočjo odraslih ali pa tudi samostojno izdelati lutko. Pri tem razvijajo ročne in prstne spretnosti, likovno občutljivost, prepoznavajo in obdelujejo različne materiale kot je papir, karton, prozorna folija, razne vrste blaga, usnje, itn. Poleg materialov spoznajo tudi razna orodja in njihovo uporabo.

Otrok bo lutko, ki jo je izdelal sam, veliko bolj cenil, saj bo z njo lahko vzpostavil intimen in pristen odnos. Posamezni načini dela z lutko se med seboj nikakor ne morejo ločiti, saj se metode v večini med seboj povezujejo in dopolnjujejo. Prav vse metode pa med otroke in vzgojitelje prinašajo veliko pozitivnega vznemirjenja, kreativnosti in medsebojnega povezovanja (Korošec, 2006).

10 LUTKOVNA PREDSTAVA

Lutkovne dramatizacije so med otroci zelo priljubljene, pri tem pa mora vzgojitelj paziti, da zaradi nelutkovnih vzgojnih smotrov ne moti otrokove pristnosti in spontanosti uprizoritve. Lutkovna dejavnost omogoča pravo lutkovno ustvarjalnost, kadar si otroci izmislijo zgodbo, osebe, določijo prizore, zaplete in razplete, si zamislijo in izdelajo svojo lutko ter morda še celo svojo sceno in glasbo, ter tako tudi uprizorijo svojo predstavo. Tovrstni pristop je najbolj teoretično poglobljen in metodično zahteven. Ob tem se moramo zavedati, da cilj lutkovne vzgoje ni do potankosti otroke naučiti določene predstave ali ob bližnjem dogodku za vsako ceno nastopiti. Gre za drobno, dolgotrajno delo, ki od vzgojitelja zahteva kar nekaj znanja, dobrih zamisli in vero v otroške sposobnosti (Gobec, 1981).

Otroci se ne obremenjujejo z mizasceno, temveč se svobodno premikajo po igralnem prostoru, kjer raziskujejo gibanje svojega telesa v odnosu z lutko. Seveda je odvisno, za katero lutkovno tehniko se odločimo. Pri tehniki senčnih lutk je za otroke zelo zanimiva motivacija igre senc. Izvir svetlobe je lahko sveča, žarnica, grafoskop, ogenj ali pa kar sonce. Med izvirom svetlobe in prosojno tkanino se lahko igramo s senco celega telesa ali pa na primer z rokami in spretnimi prsti, ki bodo na platnu narisali razne živali, predmete in različne zgodbe. Za vzgojitelja je pomembno, da ni pod pritiskom nastopa in na ta način otroke prepusti lastni ustvarjalnosti. Pomembno je, da zagotovimo občinstvo, saj je tako otrokovo ustvarjanje nagrajeno z ogledom predstave. Predstavo si lahko ogledajo njihovi vrstniki, otroci s sosednje igralnice ali pa mlajši otroci, ki si takšne predstave ogledajo z veseljem in veliko mero naklonjenosti. Take predstave pozitivno vplivajo na celotno skupino in obenem na vsakega posameznika (Majaron, Korošec, 2006).

11 UČENJE S POMOČJO GLEDALIŠKIH PRISTOPOV

Gledališka pedagogika zajema tri vidike vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces: gledališko opismenjevanje, gledališko ustvarjanje ter gledališče kot sredstvo za doseganje ciljev. Prve dva vidika sta znotraj slovenskih vrtcev in šol v večji meri že prisotna, v tem poglavju pa se bomo dotaknili tretjega vidika, ki se pri nas uveljavlja šele v zadnjem času.

Gledališče je lahko odlično sredstvo za doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev iz različnih področij. Učni pristopi, ki vključujejo metode in tehnike gledališke pedagogike, lahko olajšajo obravnavo, poglobljanje in utrjevanje snovi od umetniških, družboslovnih pa vse do naravoslovnih.

V skladu z obstoječo pedagoško terminologijo smo dejavnosti, ki so konkretno zastavljene in jih lahko prenesemo neposredno v igralnico in učilnico, poimenovali tehnike gledališke pedagogike in metode gledališke pedagogike.

Nekaj primerov najbolj uveljavljenih tehnik v svetovnem merilu, ki si postopoma utirajo pot v slovenski prostor so:

- *vroči stol* (Na stol, navadno v sredini polkroga, se posede učenec/učitelj v izbrani vlogi. Ostali imajo možnost zastavljati vprašanja fiktivnemu liku, ki ga upodablja.),
- *plašč strokovnjaka* (Učenci si nadenejo fiktivni »plašč strokovnjaka«, tako da pridobijo določeno specialistično znanje, ki je navadno rezultat predhodne raziskave. Nato se lahko brez težav prelevijo v arheologe, socialne delavce, igralce, itn.),
- *skupinska skica* (Učenci pod učiteljevim vodstvom skupaj narišejo skico, ki predstavlja fiktivni prostor ali like v drami. Skica nato postane izhodišče za nadaljnje dramske/gledališke dejavnosti.),
- *žive slike* (Učenci v skupini z lastnimi telesi oblikujejo položaj, ki predstavlja specifično idejo ali temo in okamnijo v izbranem položaju.) itn. (Lešnik, 2020a, str. 151).

Primeri metod gledališke pedagogike, ki smo jih opredelili kot splošne načine dela z otroci:

- *igra vlog* (Učenci prevzemajo vloge in s tem razmišljanje, čustvovanje in vedenje nekoga drugega.),
- *vizualizacija* (Razvijanje namišljenih realnosti.),
- *improvizacija* (Sprotno, nepripravljeno delovanje; spontano odzivanje na zunanje in notranje impulze.),

- *prezentacija (Fizična predstavitev predhodno zamišljenih realnosti; vključuje občinstvo.),*
- *delo z besedilom (Dramske/gledališke dejavnosti, ki imajo za izhodišče besedilo.),*
- *delo s slikovnim gradivom (Dramske/gledališke dejavnosti, ki imajo za izhodišče sliko.),*
- *raba predmeta v dramskem kontekstu (Dramske/gledališke dejavnosti, pri katerih se poslužujemo izbrane predmetnosti.) itn. (Lešnik, 2020a, str.151).*

Metode so terminološko pri nas že dobro uveljavljene, saj so v veliki meri identične metodam izkušenskega učenja. Specifična kombinacija različnih tehnik in metod gledališke pedagogike, zajete v dramsko strukturo, predstavljajo najbolj celostne pristope, ki so v slovenskem prostoru precejšna novost. Ločimo dva pristopa gledališke pedagogike: gledališče v izobraževanju in drama v izobraževanju. Glavna razlika med pristopoma je, da gledališče v izobraževanju izvajajo za to posebej usposobljeni gledališki ansambli, dramo v izobraževanju pa načrtuje in izvede učitelj ali vzgojitelj.

Dramo v izobraževanju lahko definiramo kot nekaj, kar vključuje otroke v aktivno igro vlog, kjer njihovi odnosi, in ne liki sami po sebi, predstavljajo bistveni element, dogajanje izvira iz sedanjega trenutka in ni vnaprej premišljeno. Dramo v izobraževanju spontano ustvarjajo vsi sodelujoči, brez namena, da ustvarijo predstavo za zunanje gledalce, torej je večji poudarek na notranjem občinstvu: še vedno (se) igramo, vendar samo zase in za vse sodelujoče.

V skladu z zgoraj zapisanim v ospredje vstopajo vzgojno-izobraževalni cilji in tako ne govorimo samo o posebni dramski obliki, ampak o celostnem učnem pristopu, s pomočjo katerega lahko na karseda interaktiven način obravnavamo poljubne teme iz učnega načrta. Za otroka dogajanje navidezno poteka spontano, v ozadju pa mora vzgojitelj vnaprej jasno načrtovati cilje, ki jih želi s tovrstnim pristopom doseči.

Učni pristopi, tehnike in metode gledališke pedagogike so celostno zasnovani, tako otroci o novih pojmi in pojavih ne le zgolj poslušajo in govorijo, temveč jih dobesedno utelesijo in izrazijo z mnogimi različnimi gledališkimi sredstvi, ki so lahko verbalna ali neverbalna. Novo snov tako lažje ponotranjijo, jo shranijo v dolgoročni spomin in do nje vzpostavijo določen čustveni odnos (Lešnik, 2020b).

12 RAZISKOVALNI DEL (EMPIRIČNI)

12.1 Namen raziskave:

V skupini predšolskih otrok, v kateri delujemo, so otroci že spoznali mimične lutke, prstne lutke in lutke na palici. Želeli smo jim predstaviti nekaj novega, svežega. Ker v vrtcu še niso slišali za senčne lutke, smo se odločili za predstavitev tehnike senčne lutke, kar je tudi osnovni namen raziskave. Pri načrtovanju dejavnosti smo z vzgojiteljico pozorni, da vključujemo vsa vzgojno-izobraževalna področja, saj tako otroku omogočimo telesni, spoznavni, čustveno-osebnostni in socialni razvoj. S tem zavedanjem dejavnosti načrtujemo tako, da preko treh vidikov vključevanja gledaliških elementov (gledališko opismenjevanje, gledališko ustvarjanje in učenje s pomočjo gledaliških pristopov) v vzgojno-izobraževalni proces vključimo vsa vzgojno-izobraževalna področja, ki se ob vseh dejavnostih smiselno povezujejo.

Dejavnosti smo izvajali ves teden. Otroci so skozi dejavnosti spoznavali pojme svetloba, senca, senčno gledališče in senčne lutke.

Preko spoznavanja senčnega gledališča želimo vzpodbuditi ustvarjalnost in lasten izraz predšolskih otrok. Želimo, da otroci med dejavnostmi raziskujejo, se zabavajo in se celostno razvijajo. Otroke motiviramo k raziskovanju svetlobe in sence, vzpodbujamo, da si ustvarijo senčne lutke in se preko njih svobodno izražajo.

12.2 Cilji diplomske naloge

- Vključevanje vzgojno-izobraževalnih področij v tri glavne vidike vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces (gledališko opismenjevanje, gledališko ustvarjanje in učenje s pomočjo gledaliških pristopov).
- Aktivna vloga otrok pri raziskovanju, ustvarjanju in spoznavanju senčnih lutk.

12.3 Raziskovalna vprašanja:

- Na kakšen način se bodo otroci preko treh glavnih vidikov vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces (gledališko opismenjevanje, gledališko ustvarjanje in učenje s pomočjo gledaliških pristopov) kognitivno, emocionalno, socialno in fizično razvijali?
- Kako s senčnimi lutkami vzpodbudimo otrokov interes ne le na področju umetnosti, temveč tudi na področju narave, matematike, jezika, gibanja in družbe?
- Koliko novega znanja in izkušenj o sencah in senčnem gledališču bodo otroci v času izvedbe načrtovanih dejavnosti osvojili?

- V kakšnih okoliščinah bodo otroci dovolj sproščeni in motivirani, da bodo preko senčnih lutk uresničevali svoj lasten izraz, ustvarjalnost in medsebojno sodelovanje?

12.4 Raziskovalna metoda:

Uporabili smo deskriptivno metodo empiričnega raziskovanja. Informacije pridobivamo s pomočjo različne literature in virov, z opazovanjem in spremljanjem otrok. Dejavnosti beležimo z dnevniškimi zapiski, ter jih video in foto dokumentiramo.

12.5 Predstavitev skupine:

Dejavnosti izvajamo v skupini predšolskih otrok, v starosti pet do šest let, v enem izmed gorenjskih vrtcev. V skupini je 21 otrok, od tega 10 dečkov in 11 deklic. V skupini je deček s posebnimi potrebami, ki potrebuje dodatno strokovno pomoč. Dejavnosti smo izvajali konec meseca junija 2021.

12.6 Dejavnost »Spoznavanje sence«

Cilji dejavnosti so odkrivanje in spoznavanje lastnosti svetlobe. Otroci spoznavajo pojme, kot so širjenje svetlobe, sence, barve in izvor. Otroci se seznanijo z živo in neživo naravo in preko tega izvajajo naravne oblike gibanja ter sodelujejo v pogovoru/razgovoru. V dejavnost vključimo tri vzgojno-izobraževalna področja: gibanje, jezik in družbo, ki se med seboj povezujejo.

Za prostor izvajanja dejavnosti smo se odločili za bližnji travnik in gozd, kjer imajo otroci dovolj prostora in materiala, da preko gibanja odkrivajo in spoznavajo svetlobo in senco v naravi.

Metodični postopek

Otrokom zastavljamo vprašanja in vodimo pogovor o senci. Zastavljamo jim različna vprašanja, kot so: »Kaj je svetloba, kaj je senca? Ste že kdaj videli senco ter kako nastane? Kje vse jo lahko vidimo, se jo lahko dotaknemo?« Otroci sodelujejo v pogovoru in odgovarjajo na vprašanja. S skupino se odpravimo na sprehod do bližnjega gozda. Otroci po poti opazujejo senco avtomobilov, dreves, rastlin, živali, predvsem pa svojo senco. Opazujejo gibanje svojih senc, opazujejo, če se lahko sence prekrivajo ali združijo. Skupaj preko gibanja v naravi spoznavajo senco, ki ima pomembno vlogo pri senčnih lutkah.

Evalvacija

Dejavnost smo začeli z vprašanjem: »Kdo zna povedati kaj je svetloba?« Prejeli smo kar nekaj otroško zanimivih odgovorov: »Svetloba je sonce«, »To je, da lahko vidimo«,

»Svetloba je, ko je dan«. Svetlobo smo nadalje ločili na naravno in umetno svetlobo. Skupaj smo preko pogovora ugotovili, da se z naravno svetlobo srečujemo v naravi, z umetno se vsakodnevno srečujemo tudi v vrtcu in doma. Skupaj smo ugotovili, da v to skupino spadajo luči, svetilke, televizija in vse ostale naprave, ki oddajajo svetlobo. Pogovor je glede na starost skupine potekal tekoče.

Nato smo pogovor o sencah poglobili. Na vprašanje, kaj je senca in kje vse so jo do sedaj že opazili, smo dobili veliko simpatičnih odgovorov: »To je to na tleh, ki je sive barve.«, »Jaz imam tudi senco.«, »To je ta, ki hodi za mano«, »Ko naš kužek miga z repom, senci tudi miga repek«. Zastavili smo še nekaj vprašanj, npr.: »Zakaj so nekatere sence pri miru in zakaj se nekatere sence premikajo? Zakaj so nekatere sence majhne in druge velike? Zakaj so različnih oblik?« Otroci z odgovori niso imeli težav. Vsi otroci so vedeli, da senca obstaja, da ima vsak predmet, žival in vsak izmed njih svojo senco, kar smo glede na starost otrok tudi pričakovali. Edino vprašanje, ob katerem so se otroci nekoliko zamislili, je bilo, kako nastane senca. Le ena deklica je odgovorila, »da senco dela sonček«. Dejavnost smo nadaljevali na prostem. Otroci sami preverijo, če sonce res »dela« senco, kot nam je povedala deklica. Vsi so takoj začeli opazovati svojo senco. Otrokom smo pojasnili, da ima vsako živo in neživo bitje svojo senco in da je položaj sence odvisen od tega, kje je vir svetlobe. Povemo jim, da senca nastane, ker sonce oddaja svetlobo in svetloba ne more skozi naše telo, zato nastane senca. Nekaj časa so opazovali kje so sence, ali so spredaj, zadaj, so majhne ali velike.

Z željo, da se otroci med dejavnostjo celostno razvijajo ter uresničujejo cilje iz različnih področij, smo se odločili, da se odpravimo v gozd. Preko lastne aktivnosti in spontane igre so se igrali s sencami svojega telesa in različnih predmetov in rastlin, ki so jih našli v gozdu. Dve deklici sta se postavili skupaj in z rokami začeli ustvarjati različne sence. Z izvedeno dejavnostjo smo zadovoljni, saj so se preko dejavnosti spontano povezovala: področje jezika v pogovoru in razgovoru, področje narave pri opazovanju in spoznavanju svetlobe in sence v okolici vrtca, področje gibanja, saj so se skozi celotno dejavnost gibali in razvijali naravne oblike gibanja ter področje družbe, ko so preko igre medsebojno sodelovali in skupaj ustvarjali senco.



Slika 1: Opazovanje svoje sence v naravi



Slika 2: Opazovanje sence dreves



Slika 3: Narediva senco skupaj

12.7 Dejavnost »Opazovanje sence telesa in spoznavanje materialov glede na prepustnost svetlobe«

Dejavnost zajema področje narave v povezavi z družbo in matematiko. Cilji dejavnosti so, da otroci odkrivajo in spoznavajo lastnosti svetlobe in različnih materialov glede na prepustnost svetlobe. Pomembno je, da med seboj sodelujejo in se dogovarjajo s svojimi vrstniki ter se preko dejavnosti spoznavajo z različnimi pojmi: spredaj zadaj, velikosti, oblike, prosojno, neprosojno. Uporabljene metode dela so pogovor, razgovor, opazovanje, lastna aktivnost otrok ter igra. Kot prostor smo uporabili igralnico, kjer smo pripravili diaprojektor in materiale z različno prepustnostjo.

Metodični postopek

S pomočjo vprašanj z otroki obnovimo znanje o svetlobi in senci iz prejšnje dejavnosti. Otrokom predstavimo dva različna materiala, karton in prozorno folijo. Nato jih spodbudimo, da se spoznajo z materialom, si ga ogledajo, ga otipajo. Skupaj ugibamo, kakšne barve bo njuna senca, v čem se bo njuna senca razlikovala. Otroci opravijo poizkus sami. Preko pogovora in vprašanj ugotovimo, kateri material prepušča več svetlobe.

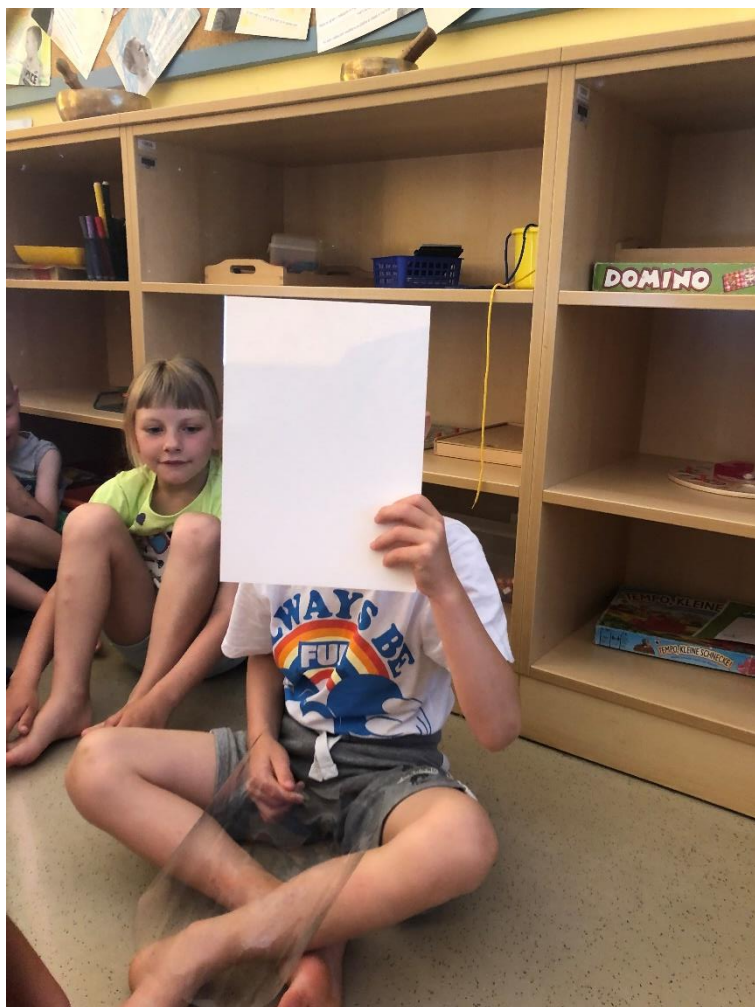
V nadaljevanju dejavnosti vzgojiteljica otrokom s senco prstov pokaže nekaj živali in predmetov. Otroci ugibajo katere živali in predmete je pokazala, nato se otroci še sami

poigrajo s sencami telesa in deli telesa. Opazujejo svoje in druge sence, sence prstov, senco las, stopal in vsega, kar jih zanima.

Evalvacija

S pomočjo vprašanj ugotovimo, da so si otroci zapomnili pridobljeno znanje o svetlobi. Nato jim predstavimo karton in prozorno folijo. Ko jim ponudimo oba materiala, si ju od blizu pogledajo in ju otipajo. Otrokom zastavimo vprašanje, kaj mislijo, kakšne sence oddajata ta dva materiala, sta si podobna, bo senca enaka? Otroci ob opazovanju materialov odgovorijo: »čez tega vidim, ta je pa sive barve«, »ta je kot steklo barva«, »eden nima barve, drugi je pa siv«. Tako skupaj ugotovijo, da skozi prozorno folijo vidijo, skozi karton pa ne. Nato so odgovarjali in ugibali, kakšne bodo sence teh dveh materialov. Dva prostovoljca sta poizkusila, kakšne sence oddajata dana materiala, ostali otroci so z zanimanjem opazovali poizkus. Ugotovili so, da je senca kartona črne barve, sence prozorne folije pa se skoraj ne vidi. Povedali smo jim, da bodo lahko iz teh dveh materialov naslednjič naredili lutke. Sledila je igra s senco naših teles, s katero lahko ustvariš »čisto prave živali in predmete«, kar jim je dvignilo motivacijo in vzbudilo zanimanje.

S senco prstov in telesa smo pokazali nekaj živali in predmetov. Otroci so opazovali senco in takoj ugotovili, kaj jim kažemo. Tudi sami so izrazili željo, če lahko tudi oni poizkusijo. Otroci so se v parih postavili pred diaprojektor in se igrali s senco teles, ostali so opazovali in ugibali, kaj kaže senca. Nekateri otroci so uporabili cela telesa, nekateri samo roke, nekateri pa so celo sodelovali in skupaj naredili zanimive silhuete. Dejavnost je potekala več kot celo uro, kar nas je pozitivno presenetilo. Otroci so se zelo zabavali ob igri s senco in z veseljem opazovali, kako njihovi prijatelji na neverbalen način prikazujejo različne zgodbe. Čeprav gre za dejavnost, kjer sicer prevladuje področje narave, lahko trdimo, da se povezuje tudi z jezikom in družbo. Otroci imajo skozi dejavnost veliko interakcije z vrstniki, morajo si pomagati in se skupaj dogovarjati. Področje matematike se priključi, ko otroci spoznavajo pojme pred/za diaprojektorjem, velika/majhna senca ter senca pravokotne oblike.



Slika 4: Skozi karton ne vidim



Slika 5: Skozi prozorno folijo vidim



Slika 6: Opazovanje sence telesa



Slika 7: Sodelovanje pri ustvarjanju senc



Slika 8: Opazovanje sence različnih materialov

12.8 Dejavnost »Ustvarjanje senčnih lutk«

V sklopu »Ustvarjanja senčnih lutk« pri otrocih spodbujamo doživljanje, spoznavanje in uživanje v umetnosti. Zastavljeni cilji so spoznavanje senčnega gledališča, spoznavanje in ustvarjanje senčnih lutk, svobodno izbiranje materialov in ustvarjanje z njimi ter razvijanje fine motorike. Dejavnost izvajamo s pomočjo pogovora, opazovanja, lastne aktivnosti otrok in igre na področju umetnost v povezavi z naravo, matematiko, jezikom, gibanjem in družbo.

Metodični postopek

Otrokom povemo, da s sencami lahko ustvarimo predstavo, senčno gledališče jim predstavimo s pomočjo video posnetka. Ogledajo si predstavo, odigrano s senčnimi lutkami, ki jim omogoči umetniško doživetje. Učinek ni enakovreden tistemu v gledališču, vendar je v času omejitvenih ukrepov v povezavi s koronavirusom vseeno dobra alternativa samemu gledališču.

Po ogledu posnetka predstave senčnega gledališča otrokom za motivacijo pokažemo dve senčni lutki. Narejeni sta iz materialov, ki smo si ju ogledali v prejšnji dejavnosti, torej iz kartona ter prozorne folije. Lutke bomo ustvarjali zunaj, saj jim sence lutk na ta način lahko pokažemo kar s pomočjo sonca, ki bo naš vir svetlobe. Ogledamo si lutko iz kartona, ki ima črno senco ter lutko iz prozorne folije, pobarvano s tuš barvami, ki ima barvno senco. Otroci se lahko sami odločijo kakšno lutko in iz katerega materiala jo bodo naredili. Ob ustvarjanju so čimbolj kreativni in samostojni, vzgojitelj pa pomaga samo, če otrok potrebuje pomoč.

Evalvacija

Z otroki smo si ogledali video posnetek predstave s senčnimi lutkami. Seznanili so se s popolnoma novimi stvarmi, kot je senčno gledališče ter senčna lutka. Bili so zadovoljni, povedali so, da še nikoli niso gledali predstave, odigrane s sencami. Želimo si, da si jo bodo v bližnji prihodnosti imeli priložnost ogledati v pravem gledališču.

Na terasi smo si ogledali, kakšne lutke smo jim pripravili sami. Preko pogovora smo jim predstavili ploske lutke. Povedali smo, da jih upravljamo s pritrjenim trdnim vodilom in da se senčne lutke po navadi vodi od spodaj navzgor. Otrokom pokažemo dve vrsti senčnih lutk, črno in barvno. Vzporedno ob razlagi smo si na zidu vrtca ogledovali črno in barvno senco naših lutk. Pri otrocih je veliko zanimanje vzbudila barvna senca, zato se je kar nekaj otrok odločilo, da bodo najprej ustvarjali barvno senčno lutko. Postavljali smo jim vprašanja, kaj bodo morali narediti, če bomo želeli, da se pri senci črne lutke vidijo oči ali usta. Ob pogledu na že izdelano lutko so hitro ugotovili, da bo potrebno izrezati nekatere dele lutke, da bo čez njo prišla svetloba. Nato smo si ogledali material, s katerim bomo ustvarjali, ki je bil vnaprej pripravljen na mizi. Vsi otroci so prvič slišali za tuš barve. Otroci so se nato odločili, katero lutko bodo izdelali, med seboj so razpravljali, kaj vse lahko ustvarijo. Otroci so potrebovali precej pomoči, saj so se bali sami izrezati oči ali usta. Presenetila nas je njihova kreativnost, saj ena lutka ni bila podobna drugi. Le redki so posnemali naši lutki ali lutke vrstnikov. Kljub temu, da so otroci vedeli, da se pri lutki iz kartona barva sence ne bo spremenila, so si jih želeli pobarvati s flomastri, saj so menili, da je tako lepša. Med ustvarjanjem smo opazili, da je nekaj otrok med izrezovanjem na soncu že poizkusilo, kakšno senco oddajajo njihove lutke. Če niso bili zadovoljni, so jo dodelali ali pa so prišli po pomoč k nam. Motivacija otrok se je močno razlikovala. Nekateri so naredili obe lutki, barvno in črno senčno lutko, drugi samo eno. Nekateri so bili hitro zadovoljni s svojo lutko, drugi so si vzeli veliko časa in bili zelo natančni. Nekoliko več težav so imeli pri samem izrezovanju lutke, zato bomo v prihodnosti namenili več poudarka področju fine motorike. Pri tej dejavnosti je bilo tudi zelo lepo vidno, kako se področje umetnosti, gibanja in družbe med seboj prepletajo. Med ustvarjanjem so se urili v fini motoriki in se med seboj dogovarjali glede materiala, saj tuš barv ni bilo na razpolago toliko, kot je bilo otrok.



Slika 9: Izdelovanje senčnih lutk



Slika 10: Ustvarjanje barvnih senčnih lutk



Slika 11: Ustvarjanje senčnih lutk iz kartona



Slika 12: Ustvarjanje je zabavno

12.9 Dejavnost »Predstava s senčnimi lutkami«

Dejavnost sodi na področje dramske umetnosti v povezavi z jezikom, matematiko in družbo. Cilji so spoznavanje lutkovne umetnosti ter senčne lutke kot ene izmed lutkovnih tehnik, izražanje preko dramske igre, prisostvovanje pri improvizirani lutkovni predstavi ter verbalno in neverbalno izražanje preko lutkovne predstave. Pri dejavnosti uporabimo sredstva, kot so diaproyektor, računalnik in senčne lutke.

Metodični postopek

Z otroci pripravimo igralnico za uprizoritev improvizirane predstave s senčnimi lutkami. Lutke, ki so jih ustvarili sami, so jim dovolj velika motivacija, da začnemo z dejavnostjo. Ponovimo že pridobljeno znanje, na kakšen način vodimo senčno lutko (od spodaj navzgor). Vzgojiteljica otroke razdeli v skupine. Vsaka skupina bo odigrala improvizirano predstavo, ostali bomo gledalci. Otrokom damo nekaj časa, da se pripravijo in po skupinah dogovorijo, kaj nam bodo zaigrali. Po končanih improviziranih predstavah v otrocih preko proste igre s senčnimi lutkami vzpodbudimo ustvarjalnost in njihov lasten izraz.

Evalvacija

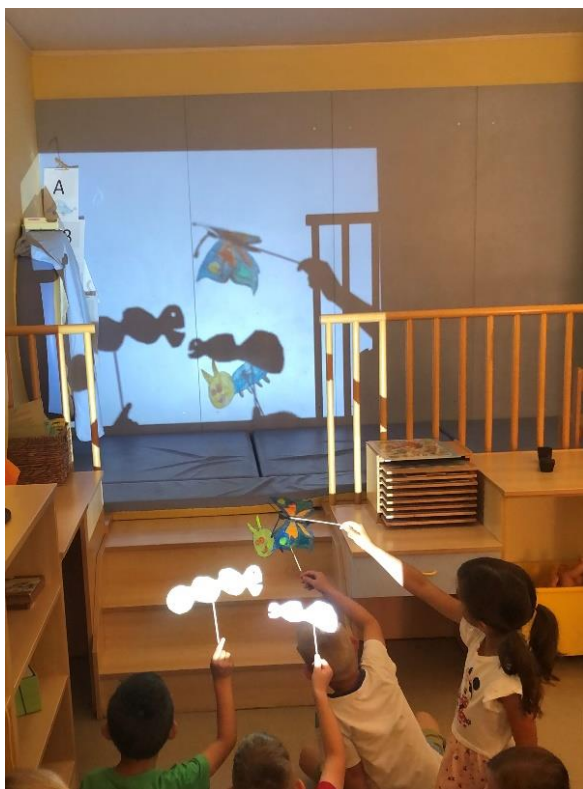
Ob tokratni dejavnosti namerno nismo pripravili prostora ter rekvizitov. Želeli smo, da otroci sami ugotovijo, kaj potrebujemo, da bomo ustvarili senčno gledališče ter na tak način obnovijo znanje, ki so ga usvajali skozi prejšnje dejavnosti. Otroci so takoj vedeli, kaj potrebujemo. Našteli so svetlobo, steno ter naše senčne lutke. Za vir svetlobe smo predlagali kar diaproyektor. Otroke smo razdelili na več manjših skupin, saj nam prostor ni omogočal velikih skupin. Dali smo jim nalogo, da se v nekaj minutah lahko pogovorijo, kaj bi zaigrali. Otroci so se odzvali zelo različno. Nekateri so se dogovarjali, kaj bodo povedali, spet drugi so samo opazovali lutke, ki so jih ustvarili in se pogovarjali o njih. Podobno je bilo pri sami izvedbi. Ko so otroci nastopali, so nekateri govorili besedilo, ki so si ga izmišljevali, nekateri v skupini pa so bili skoraj ves čas čisto tiho in so igrali predstavo samo z gibanjem. Nad koncentracijo otrok smo bili pozitivno presenečeni. Ker je bilo skupin pet, je dejavnost potekala kar nekaj časa, koncentracijo so zadržali vse do zadnje kratke improvizacije.

Otrokom smo nato ponudili igro po izbiri. Projektor smo pustili prižgan in tisti, ki so želeli, so se lahko igrali s senčnimi lutkami in njihovo senco, ostali so lahko izbrali kaj drugega. Veliko otrok je ostalo pri igri s senčnimi lutkami, tisti, ki so si izbrali drugo igro, so se večkrat vračali k senčnim lutkam. Opazili smo, da so se med prosto igro nekateri otroci popolnoma sprostili ob lutkovnem izražanju preko spontane igre, medtem ko so bili v improvizirani predstavi, kjer so imeli gledalce, bolj zadržani. Med igro s senčnimi

lutkami smo opazovali počutje otrok, bili so zadovoljni in nasmejani. Zadovoljni smo, da so se otroci med dejavnostjo zabavali in doživljali pozitivne občutke, kar je bil tudi eden izmed ciljev same dejavnosti.



Slika 13: Improvizirana lutkovna predstava



Slika 14: Igra s senčnimi lutkami



Slika 15: Improvizirana lutkovna predstava s senčnimi lutkami

13 SKLEP IN UGOTOVITVE

Glavni namen raziskovalne diplomske naloge je, da otrokom preko vseh vzgojno-izobraževalnih področij predstavimo novo tehniko lutk, senčne lutke. Kot bodoči vzgojitelji smo pri načrtovanju dejavnosti oporne točke iskali v kurikulumu. Preko dejavnosti spoznavanja nove tehnike, senčnih lutk, smo vseskozi uspešno povezovali vseh šest vzgojno-izobraževalnih področij: jezik, gibanje, družbo, naravo, matematiko in umetnost. Na področju jezika so otroci usvajali nov besedni zaklad. Ves čas izvajanja dejavnosti so imeli možnost iz različnih zornih kotov spoznavati nove pojme kot so svetloba, senca, senčne lutke, senčno gledališče. Ves čas smo jih motivirali, da so se tako verbalno kot neverbalno izražali, na ta način je bilo področje jezika vključeno v vsako dejavnost. Veliko vlogo za izvajanje dejavnosti je imelo področje gibanja, saj sta gibanje in igra primarni otrokovi potrebi. Ker je z gibanjem telesa pogojeno zaznavanje okolice in samega sebe, smo ob izvajanju dejavnosti izkoristili naravne oblike gibanja: hoja in tek do gozda in po gozdu, skakanje, lovljenje sence, itn. Želeli smo si vzpodbuditi ustvarjalnost in lasten izraz predšolskih otrok, zato smo veliko likovno in dramsko ustvarjali, posledično je bilo področje umetnosti prevladujoče v izvedbi dejavnosti. Veliko smo se zadržali ob pojmih svetloba in senca, tako smo spontano zajeli tudi področje narave. Na zabaven in zanimiv način so pridobili novo znanje, ki so ga uporabljali skozi dejavnosti. Velik napredek je bil viden tudi na področju družbe, saj so bile dejavnosti zastavljene tako, da je bilo potrebno veliko medsebojnega sodelovanja. Pri zadnji dejavnosti so se sprostili tudi nekoliko bolj zadržani otroci, ki so se zaradi senčnih lutk lažje vključili med vrstnike. Preko nastopanja s senčnimi lutkami in občutka pripadnosti svoji skupini so otroci pridobivali samozavest in osebno zadovoljstvo. Bili so kolegialni, ves čas so si med seboj pomagali. Dejavnostim smo priključili tudi področje matematike. Z otroki smo šteli člane skupine, sestavljali dele telesa in spoznavali pojme spredaj, zadaj, nad, pod. Ko so se dogovarjali o improvizirani predstavi, so načrtovali in sledili določenemu zaporedju dogodkov.

Prav zaradi zgoraj zapisanega si lahko odgovorimo na prvi dve raziskovalni vprašanji: Na kakšen način se bodo otroci preko treh glavnih vidikov vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces (gledališko opismenjevanje, gledališko ustvarjanje in učenje s pomočjo gledaliških pristopov) kognitivno, emocionalno, socialno in fizično razvijali ter kako s senčnimi lutkami vzpodbudimo otrokov interes ne le na področju umetnosti, temveč tudi na področju narave, matematike, jezika, gibanja in družbe?

Skozi celotno izvajanje dejavnosti senčnih lutk smo otrokom dajali nove izzive in snov za raziskovanje, ki vključujejo ne le umetnost, pač pa snov iz prav vseh vzgojno

izobraževalnih področij in prav zaradi dobrega medpodročnega povezovanja otrokom omogočili celostni: telesni, spoznavni, čustveno-osebnostni in socialni razvoj.

Zanimalo nas je tudi v kakšnih okoliščinah bodo otroci dovolj sproščeni in motivirani, da bodo preko senčnih lutk uresničevali svoj lasten izraz, ustvarjalnost in medsebojno sodelovanje. Otroke smo z dobrim načrtovanjem dejavnosti preko njihove radovednosti vodili do spontanega raziskovanja. Ponudili smo jim različne pripomočke, materiale in novo znanje. Ker so otroci občutili, da je bilo raziskovanje in spoznavanje senčnih lutko spontano, smo pri večini otrok preko dejavnosti začutili sproščenost. Bolj zadržane otroke smo spodbujali in jim dali čas, ki so ga potrebovali, da so se počutili dovolj sproščene, da so tudi sami prišli do želje po raziskovanju, ustvarjanju, dogovarjanju, sodelovanju in izražanju preko senčnih lutk. Najbolj jih je motiviral zgled njihovih vrstnikov, kateri niso potrebovali posebne vzpodbude, kar pa je seveda odvisno od vsakega posameznika. Opazili smo, da so otroci največji užitek ob izražanju preko senčne lutke doživljali v zadnji dejavnosti, ko je sledila lastna aktivnost ali igra. Otroci so se popolnoma sprostili in tako smo dobili nekaj čudovitih spontano odigranih prizorov.

Pri vsaki dejavnosti, ki jo vzgojitelji načrtujemo, je namen tudi ta, da otroci pridobijo novo znanje. Preko dejavnosti so otroci nadgradili in utrdili znanje o svetlobi in senci, kar nas je vodilo do novega znanja o senčnem gledališču in senčnih lutkah. Spoznali so, da za senčno gledališče potrebujemo platno, svetlobo in senčno lutko, ki jo lahko izdelamo iz različnih materialov, ki so različno propustni in tako poznamo barvne in črne senčne lutke. Otroci so pri dejavnostih aktivno sodelovali, zato se jim je znanje lažje shranilo v dolgoročni spomin.

Za enega izmed ciljev smo si zastavili, da bi dejavnosti izvajali preko treh vidikov vključevanja gledaliških elementov v vzgojno-izobraževalni proces in da bi preko teh treh vidikov vključili vseh šest vzgojno-izobraževalnih področij. Prvi vidik zajema gledališko opismenjevanje, kjer smo otrokom preko dejavnosti na zabaven način predstavili tehniko senčne lutke. Velik poudarek smo namenili drugemu vidiku, gledališkem ustvarjanju, izražanju in medsebojnemu sodelovanju. Otroci so se tako likovno kot dramsko izražali in ob tem čutili ugodje. Zelo pomemben je tudi tretji vidik, učenje s pomočjo gledaliških pristopov. Namen načrtovanih dejavnosti je, da otroci preko gledaliških dejavnosti pridobivajo novo znanje. Otroci so bili ustvarjalni, pridobili novo znanje, med seboj so se dogovarjali, sodelovali in ob tem doživljali pozitivne občutke in zabavo. Pri cilju medpodročnega povezovanja smo bili uspešni, saj so se skozi dejavnosti veliko gibali, raziskovali svetlobo, senco in različne materiale. Spoznavali so njihove lastnosti, različne oblike, veliko so se izražali na verbalen in neverbalen način ter tudi na likoven in dramski način. Dejavnosti so med vrstniki izvale veliko pogovorov, dogovarjanja in

medsebojnega sodelovanja, na ta način so pridobili precej novega znanja. Zato lahko trdimo, da so se vzgojno-izobraževalna področja preko dejavnosti s senčnimi lutkami prepletala in med seboj povezovala.

Menimo, da smo uresničili tudi cilj aktivne vloge otrok pri raziskovanju, ustvarjanju in spoznavanju senčne lutke. V skupini so otroci zelo radovedni in željni po raziskovanju, zato jih pri igri, opazovanju in raziskovanju ni bilo potrebno posebej motivirati. Vsi otroci so aktivno opazovali in spoznavali sence v naravi, senco svojega telesa, različnih predmetov, materialov in njihovih lastnosti. Pri spoznavanju in ustvarjanju senčne lutke so otroci aktivno sodelovali pri pogovorih, medsebojnem sodelovanju in ustvarjanju barvnih in temnih senčnih lutk. Prav vsak otrok si je ustvaril vsaj eno ali več senčnih lutk, s katerimi je odigral kratek prizor in jih kasneje vključil tudi v prosto igro.

Ob prebiranju strokovne literature o lutkah ter prenašanju teoretičnega znanja v vrtčevsko okolje smo spoznali, da imajo lahko različne lutkovne tehnike, v našem primeru senčne lutke, velik pomen za celostno in ustvarjalno učenje otrok. Vzgojitelji bi morali večkrat posegati po tovrstnih načinih dela, saj tako otrokom omogočamo celosten razvoj na zabaven in sproščen način. Obenem smo prišli do še enega zanimivega spoznanja. Ob izvajanju lutkovnih dejavnosti se lahko nekaj naučimo tudi vzgojitelji sami. Bolje lahko spoznamo otroke skupine, v kateri delujemo, se z njimi povežemo ter prepoznamo njihov potencial, ki ga lahko nato nadalje razvijamo. Prav ta del pa nam osebno predstavlja enega bistvenih delov našega poklica.

14 LITERATURA IN VIRI

- Cvetko, I. in Sitar, J. (1996). *Primeri detektiva Karla Loota*. Ljubljana: DZS, d.d.
- Gobec, D. (1981). Lutkovno predstavo gledamo, z lutkami igramo, ustvarimo svojo lutkovno predstavo. *Lutka*, 35, 6–29.
- Jenko, S. (2020). Vzgoja aktivnih in kritičnih gledalcev. V Gaber Korbar, V., Jenko, S., Korbar, V., Lešnik, I., Picelj, K., Suhadolnik, G., Šmalc, M. in Štampek, M (ur.), *Moč (spo)razumevanja. Osnove gledališke pedagogike*. Ljubljana: Društvo ustvarjalcev Taka Tuka. Pridobljeno dne 25. 8. 2021 s https://6e2c4919-a60f-4ed9-bb62-73695b7294c3.filesusr.com/ugd/03f8e0_66c56a56a33e4301a4f99eb6f5cda80f.pdf.
- Jurkowski, H. (1998). *Zgodovina evropskega lutkarstva*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo RS.
- Korošec, H. (2006). Kreativne Dejavnosti z lutkami kot proces. V Borota, B., Geršak, V., Korošec, H. in Majaron, E. (ur.), *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno dne 28. 8. 2021 s https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2020/06/2_Otrok-v-svetu-glasbe-plesa-in-lutk-vir_dlib.pdf.
- Korošec, H. (2010). Gledališko-lutkovno ustvarjanje: izmenjava idej med vzgojiteljem in otrokom. V Devjak, T., Batistič Zorec, M., Vogrinc, J., Skubic, D. in Berčnik, S. (ur.), *Pedagoški koncept Reggio Emilia in Kurikulum za vrtce: podobnosti v različnostih* (307–322). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Lešnik, I. (2020a). Gledališka pedagogika na preseku gledališke umetnosti in pedagoške znanosti. V Gaber Korbar, V., Jenko, S., Korbar, V., Lešnik, I., Picelj, K., Suhadolnik, G., Šmalc, M. in Štampek, M. (ur.), *Moč (spo)razumevanja. Osnove gledališke pedagogike*. Ljubljana: Društvo ustvarjalcev Taka Tuka. Pridobljeno dne 25. 8. 2021 s https://6e2c4919-a60f-4ed9-bb62-73695b7294c3.filesusr.com/ugd/03f8e0_66c56a56a33e4301a4f99eb6f5cda80f.pdf.
- Lešnik, I. (2020b). Konsenz o znanstveni terminologiji s področja gledališke pedagogike. V Mlekuž, A. in Žagar Ž., I. (ur.), *Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: mednarodni vidiki vzgoje in izobraževanja* (147–156). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno dne 25. 11. 2021 s <https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-324-0/978-961-270-324-0.147-156.pdf>.
- Majaron, E. (2000). Lutka – Idealna povezava didaktičnih smotrov. *Lutka* 56, 33–35.
- Majaron, E., Korošec, H. (2006). Otrokovo ustvarjanje z lutkami. V Borota, B., Geršak, V., Korošec, H. in Majaron, E. (ur.), *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper:

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno dne 28. 8. 2021 s https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2020/06/2_Otrok-v-svetu-glasbe-plesa-in-lutk-vir_dlib.pdf.

Ministrstvo za šolstvo in šport. (1999). Kurikulum za vrtce. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Montecchi, F. (2015). Tracing Shadows On the Shadow Theatre Trail. Pridobljeno dne 17. 8. 2021 s <https://www.printfriendly.com/p/g/x795xk>.

Ross, A. (1996). Senčno lutkarstvo na Slovenskem. *Lutka*, 53, 104–109.

Trefalt, U. (1993). *Osnove lutkovne režije*. Zbirka Umetnost in kultura. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.

Wegrovska, T. (1981). Predšolski otrok v gledališču. *Lutka*, 35, 4–5.

Varl, B. (1997a). *Ploske lutke*. Zbirka Moje lutke 4. Šentilj: Aristej.

Zupančič, M. (2020). Predmet in zgodovina razvojne psihologije. V Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (ur.), *Razvojna psihologija* (str. 8–27). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Županić Benić, M. (2009). O lutkama i lutkarstvu. Zagreb: Leykam International.